

Gemeente van Jezus Christus,

Profeten... Abraham Heschel zegt: 'Dat zijn mensen in wie het hart van God klopt.' Mensen die een nauwe verbinding met God hebben. 'Geef ons profeten', zei het volk Israel, want wij kunnen God zelf niet benaderen – zijn vuur is ons te heet. Hij is ons te groot, te ontzagwekkend, - Maar geef ons mensen, in wie een béétje van dat vuur brandt – op menselijke maat. Geef ons profeten, die ons hartstochtelijk en vurig, met een beroep op Gods barmhartigheid, de weg wijzen, naar leven zoals God zich dat droomde toen Hij de wereld schiep....

Was Jezus een profeet? Het komende jaar zal die vraag vaak gesteld worden, aan de hand van het Marcusevangelie, met zijn open einde. Hij lijkt in elk geval wel veel op Mozes, zegt Marcus, in zijn introductiehoofdstuk: Jezus ging ook door het water, en was in de woestijn, en spreekt met gezag. Zelfs zó dat een man met een 'onreine' geest direct door heeft dat er met Hem niet valt te sollen. En dat ging als een lopend vuur door heel Galilea. Wat Jezus vervolgens doet, en wie Hij is, dat ontvouwt Marcus in de rest van zijn evangelie. Ik zou u vandaag graag eens willen meenemen naar een hedendaagse profeet. En in wie óók een vuur brandde – iemand, uit onze, moderne tijd, die de nabijheid van Gods hart zocht en dat aan ons wilde overbrengen.

De afgelopen zomervakantie – wij waren in het oosten van Duitsland – stuiten wij op het werk van Ernst Barlach – volgens velen de belangrijkste religieuze kunstenaar uit de 20e eeuw van Duitsland. Hij werd geboren in 1870 en stief in 1938. Arm, berooid – want de Nazi's vonden zijn kunstwerken 'entartete kunst'. Maar gelukkig hebben velen zijn kunstwerken gedurende de nazitijd verborgen weten te houden. En zo hangt er nu in de universiteitskerk van Wittenberg – u weet wel, de kerk waar Luther zijn 95 stellingen op de deur gespijkerd zou hebben – in die kerk, waar duizenden bezoekers vorig jaar stilstonden bij het begin van het protestantisme, daar hangt een werk van Ernst Barlach: de 'vliegende engel' – midden in de kerk.

Het is zijn gedenkteken voor de 1e wereld-oorlog. Heel anders dan andere gedenk-tekens.

Meestal zie je veel heldendom, vlaggen, laarzen, helmen – Zie hoe moedig onze mannen waren! Maar dit gedenkteken is anders: Een engel die over de aarde zweeft, en ziet, maar met gesloten ogen. De engel heeft het gezicht van Käthe Kollwitz, een tijdgenoot van Barlach,

Zij tekende, schilderde... altijd mensen... mensen in een gebroken bestaan: in armoede... eenzaam... moedeloos.. indringend bracht ze juist dát in beeld. Käthe Kollwitz keek, zag, registreerde, als geen ander: de mens.

Maar ... – de ogen zijn gesloten. En dat valt op, is vreemd.. Is het innerlijke concentratie? Is het om God te horen?

Mensen met gesloten ogen komen we herhaaldelijk tegen bij Barlachs kunstwerken. Het is verbonden met een kernwoord van zijn werk: 'werden' in het Duits, oftewel 'worden'. Worden wat en wie je zult zijn, in relatie tot God. Want God speelt een centrale rol in zijn leven en werk. Maar niet als een vanzelfsprekendheid – ook dat is een intens wordingsproces geweest.

Barlach kwam uit een Luthers gezin. Het christelijk geloof was hem van huis uit meegegeven. Maar hij had er moeite mee. Want al het kwaad dat hij om zich heen zag (denk aan de 1e wereldoorlog, en de gevolgen in Duitsland) - Hij kon het onmogelijk combineren met het geloof in een almachtige, goede

God: Als God alle macht had en goed was, zoals de kerk beweerde, waarom liet Hij het dan allemaal gebeuren? Waarom grijpt God niet in? Als hij dat toch kan?

Het is een vraag van alle tijden – waar het verstand op stukloopt. En wie erg stevig vasthoudt aan Gods almacht, moet wel concluderen dat God misschien ook een duistere kant heeft, die het kwaad kennelijk niet tegenhoudt. Maar velen zijn tegenwoordig huiverig om Gods almacht te benadrukken – spreken liever over zijn weerloosheid, of 'weerloze overmacht' – God kan alleen God zijn waar Hij wordt toegelaten.... Het is de tragiek van mensen die denken dat je uitspraken over God moet opvatten als feitelijkheden – dan kom je terecht in onoplosbare tegenstrijdigheden. En dat gold ook voor Barlach. Hij concludeerde: God is een onkenbaar mysterie.

En zoals er in de kerk wordt gesproken over God: over zijn trouw, zijn rechtvaardigheid, het was hem al te menselijk, te beperkt. Hij noemde zichzelf dan ook geen christen, maar agnost – iemand die het niet weet. Toch betekende dit niet, dat hij afscheid nam van God – integendeel. Barlach had zijn diepste godservaring gehad in de bossen van Rusland, waar hij eens een reis naartoe had gemaakt. In die eindeloze stilte – daar

had Hij God ontmoet. En nadien was hij vaak in wind en weer in bossen te vinden.

En daarbij moeten we ons geen romantische plaatjes voorstellen, van fris lentegroen, met veel licht en veel zingende vogels. Nee, juist op andere dagen werd voor hem het mysterie tastbaar. In de immense stilte, het grote zwijgen. Dáár ervoer hij God, die onkenbare God, die voor de menselijke geest niet te vatten is. Oneindig veel omvattender dan het menselijk kennen. Die roerloze stilte van on-eindigheid werd voor hem het zinnebeeld voor zijn 'in de oneindigheid uitstromende God, die alles omvat'. En op de een of andere manier is die ervaring zichtbaar in zijn kunstwerken.

Heel zijn werk ademt het verlangen naar 'God'. Naar de diepste vragen naar de zin van ons bestaan. Onophoudelijk en radicaal. Want Barlach was en bleef een diepreligieus mens... En daarvoor gebruikt hij de beeldtaal van de bijbel: Heel veel van zijn kunstwerken zijn ontleend aan de bijbelse verhalen. In talloze kerken in Duitsland staan zijn beelden. En veel van die beelden willen iets laten zien van wat er binnenin mensen gebeurt.

Zoals hij het zelf zegt: 'het zijn mensen die zich in een innerlijke beweging bevinden, mensen in wie moeiten, verlangen, strijd, hopen, bouwen, juichen en woeden met elkaar strijden, Mensen in wie zich een nieuwe toekomst aankondigt, die van binnen groeit.' Mensen die op weg van verleden naar toekomst, als het ware 'uitgroeien boven zichzelf' of 'opgaan in het hogere', die 'ingaan in wat onzegbaar en onvatbaar is, in wat uitstijgt boven onze orde'.

Het is de taal van de christelijke mystici, zoals Johannes van het Kruis. 'En' zegt Barlach dan, 'wie dat beleeft, zal levenszin ervaren, vreugde, vrede, en die zal de nabijheid van de onbevattelijke, en onuitsprekbare God voelen.' Eén van de indrukwekkendste beelden van Barlach is misschien wel dat van de kreuple bedelaar. Het stond – toen wij er op vakantie waren, in het Lutherjaar – in de dorpskerk van Wittenberg, die andere kerk van Wittenberg, waar Luther honderden keren is voorgedaan.

We zien een kreuple man, met krukken – zijn benen dragen hem niet. Iemand, door het lot getroffen –

Zoals het zo veel mensen overkomt – het kwaad breekt in. Zomaar. Brutaal en hard. Maar deze bedelaar van Barlach, die in feite model staat voor alle mensen, heeft geen gebalde vuisten naar God toe. En hij zegt God ook niet vaarwel, ook al kan hij zijn lot op geen enkele manier rijmen met Gods goedheid en zijn almacht. Ook deze bedelaar – hij heeft zijn ogen gesloten, want God is onzichtbaar, onkenbaar, niet te vatten.

Maar het is alsof hij, met die gesloten ogen, klaar staat, om te ontvangen. Zijn gezicht straalt... alsof er innerlijke glans op ligt. Het is vredig, van iemand die een diepe, innerlijke vreugde ervaart, ondanks het lot, dat hem

heeft getroffen, en waarvan de zin ons volledig ontgaat. Als je de symboliek van deze blinde bedelaar een beetje begrijpt, of aanvoelt, dan wordt duidelijk dat het hier niet gaat om een oppervlakkig soort geloof. Nee, Barlach is bepaald geen naïeve gelovige. Hij laat misschien wel zien, waar roeping, waar het horen van Gods stem, begint: Bij innerlijk stil zijn. Bij het onder ogen zien van menselijk leven, met zijn mooie kanten, maar ook zijn diep tragische kanten: Het onvolmaakte, het te kort schieten, de zinloosheid die zomaar, zinloos, kan binnenbreken. in het eigen leven of in dat van anderen. En waar God geen simpel antwoord op is.

En toch, In die innerlijke stilte – dat is de plek waar God tot ons spreekt. Waar Hij in zijn mysterieuze oneindigheid, te groot voor ons begrip, ons aanspreekt, in ons diepste wezen. Waar Hij onze naam noemt. en nodigt om te groeien naar onze bestemming. (wij) zoals we zijn – op een bepaalde manier zijn wij allen zoals die kreuple man van Barlach: Met onze beperkingen, onmogelijkheden. Geen mens is volmaakt. We hebben capaciteiten – ieder heeft wat – niemand heeft alles. En het lot, het toeval, dat de dingen anders gaan dan we willen, en we kunnen het niet veranderen – we krijgen er allemaal, vroeg of laat mee te maken. Maar – zo kreupel als wij mensen zijn – in de innerlijke stilte, zonder God te zien, zonder Hem te kunnen omvatten, zullen we zijn stem horen, zullen we vreugde voelen, Zijn adem, die ons draagt... ons sterkt .. Zullen we groeien, 'worden', boven onszelf uit getild worden, gevoed van Bovenaf, en zo onze bestemming vinden. Daar, in de oneindige stilte van het 'niet weten', raakt Hij ons aan en spreekt tot ons, Hij, die ons de liefde leerde. Hij maakt ons vrij, van alles wat ons kwelt en kleinhoudt, Hij, onze Redder en Bevrijder.

AMEN

ds Alice van Halsema, Geldermalsen